

Groeve Oostermeent, 28 augustus 2020, juveniele Oeverzwaluw wacht op eten | Jurriën Uiterwijk

Nestelende Oeverzwaluwen tussen Vecht en Eem in 2021

Dick A. Jonkers & Engbert van Oort

Door de coronamaatregelen was het soms schipperen geblazen om het onderhoud van de bestaande kolonies te kunnen uitvoeren. In één geval mislukte dat en bij een tweede gebeurde het te laat. Gelukkig kon daar waar onderhoud wel was uitgevoerd het ringonderzoek naar wens plaatsvinden. Er werd net buiten de regio een nieuwe kolonie ontdekt in de polder De Slaag (Bunschoten).

Onderhoud

De plekken met kolonies waar in het voorgaande jaar werd genesteld moeten er spic en span bij liggen om de zomergasten - en dat zijn onze Oeverzwaluwen - te ontvangen. De werkzaamheden die ervoor zorgen dat alles in orde is, zijn in de periode maart of uiterlijk begin april. Wanneer onderhoud niet zou gebeuren is de kans groot dat overwinterende parasieten, andere ongewenste gasten en ongerechtigheden een negatieve

uitwerking hebben op het broedproces.

Het zou jammer zijn wanneer door gebrek aan onderhoud vestigingen niet bezet worden of dat er wordt uitgeweken naar andere locaties buiten de regio. Ook dit jaar waren er hulpkrachten, namelijk onze eigen leden en vrijwilligers van het Goois Natuurreservaat. Met grondboren werden de nestgangen opgeschoond, waarna via vulbuizen en duwhouten bodem-eigen materiaal weer in de nestgangen werd gestopt.

Fenologie

Op 27 maart werden er Oeverzwaluwen gesignaleerd bij Montpellier in het zuidoosten van Frankrijk boven het Etang de l'Ayrolle (Gruissan). Waren dit exemplaren op doortocht naar noordelijker liggende broedgebieden die de Middellandse Zee waren overgestoken, of broedvogels die zich in de omgeving wilden vestigen en net waren gearriveerd? Op 8 april jaagden er zes 'overtjes' boven de groeve Oostermeent en op

Figuur 1. Oeverwaluwkolonies tussen Vecht en Eem in 2021 (en tussen haakjes in 2020).

Locatie en gemeente	Aantal nesten in		Type wand
	2021	(2020)	
Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)	240	(260)	zand/aarde
Oostdijk (Naarden)	40	(0)	kunstwand
Zanderij Crailoo (Hilversum)	58	(12)	kunstwand
RWZI Wolfskamer (Huizen)	93	(112)	kunstwand
Groeve Oostermeent (Blaricum)	205	(4)	zandwand
Raboes (Eemnes)	26	(0)	kleiwand
Totaal	662	(388)	

Figuur 2. Oeverwaluwkolonies 2021 in de regio en aantal gevangen en geringde exemplaren.

Locatie en gemeente	Aantal			
	nesten	gevangen	nieuw geringd	terugvangst
Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)	240	484	295	189
RWZI bij Wolfskamer (Huizen)	93	100	68	32
Zanderij Crailoo (Hilversum)	58	46	29	17
Groeve Oostermeent (Blaricum)	205	312	230	82
Totaal	596	942	622	320

Groeve Oostermeent, 7 mei 2020, Oeverwaluwen bij nestingang | Jurriën Uiterwijk

9 april eveneens zes bij Cito in Nederhorst den Berg. Tijdens de excursie van de Vogelwerkgroep op 17 april vlogen twee exemplaren rond bij de Stichtse Brug. Op 20 april hield een groep van circa 60 Oeverwaluwen zich op rond de afgekalde wand van het Raboes.

Het weer tijdens de broedperiode

Het KNMI-overzicht van de maand april vertoont het beeld van een vrij zonnige, maar bijzonder koude maand. Op de nestbouw zal het weer in de vestigingsmaand geen invloed hebben gehad. Mogelijk wel op de conditie van de vrouwtjes, die geleid kan hebben tot een wat latere eileg. In mei zag het er somber uit voor de oevertjes met al aanwezige broedsels. Het was zeer koud en nat, waarbij door dit weertype de beschikbaarheid van rondvliegende insecten, hoofdvoedsel van de zwaluwen, beperkt geweest kan zijn. Juni maakte gelukkig een hoop goed. Het was die maand gemiddeld zeer nat en zonnig. Hierdoor was het goed weer om prooien te bemachtigen. Het weer in die maand heeft er wellicht voor gezorgd dat paren met mislukte broedsels of weinig uitgevlogen jongen, een nieuwe poging hebben ondernomen om een vervollegsels te produceren. Juli was een vrij normale maand met ‘Hollands’ zomerweer en regenbuien.

Bezette kolonies

Er waren in 2021 zes bezette kolonies (zie figuur 1). In 2020 was de Kiefkampen in Naarden nog bezet, maar waren er geen nesten bij het Raboes. Ondanks dat de eerstgenoemde wand dit jaar op tijd geschikt was gemaakt om de Oeverwaluwen te ontvangen, negeerden zij hem en koos een klein aantal paren voor een deel van de ogenschijnlijk ongeschikte wand van het Raboes (Eemnes). In de wand bij het Naarderbos heeft een paartje gepoogd een nestgang te graven, echter door de harde ondergrond is dat mislukt.

Cito Horstermeer (Nederhorst den Berg)

Deze meest westelijke locatie in ons gebied ligt op het bedrijventerrein van de firma Cito en is daar al heel wat jaren aanwezig. De Oeverwaluwen broedden daar altijd in een kolonie die

gevestigd was in de hoge zandhopen op het terrein. De eigenaar, begaan met de vogels, tolereerde hun aanwezigheid. Hij zorgde ervoor dat plekken waar zij broedden niet verstoord werden door vrachtauto's die zand vervoerden. Door natuurlijke processen stortten de wanden nogal eens in en raakten begroeid. Het plan werd opgevat om een kunstwand te plaatsen van betonnen platen met voorgeboorde gaten. Met financiële steun van de eigenaar, het IJsvogelfonds van Vogelbescherming Nederland en het Dineke Sluijters Vogelfonds van onze Vogelwerkgroep werden de benodigde financiën bijeengebracht. In 2021 is de wand in gebruik genomen en hij werd na terugkeer uit de overwinteringsgebieden onmiddellijk bezet. De nieuwe kunstwand was een groot succes.

Oostdijk Naarden

Voor de tweede achtereenvolgende keer is deze kunstwand buiten de boot gevallen. Er was nagelaten om het voorterrein tijdig van begroeiing te ontdoen. De zwaluwen konden daardoor niet onbelemmerd van en naar de kolonie vliegen. Ook de nestgaten en de directe omgeving waren niet schoongemaakt en evenmin waren de gaten opnieuw gevuld. Toen dit op 8 juni werd geconstateerd was het al te laat om nog actie te ondernemen. Er waren al 40 nesten met broedende Oeverzwaluwen, een Fitis en een Heggenmus. Een vangpoging voor ringonderzoek leverde één Oeverzwaluw op. Het welzijn van vogels heeft altijd voorrang. Er werd besloten om het gebied verder dit jaar met rust te laten. Tellen in deze fase van het broedproces had ook geen zin. We kunnen ons de hiervoor beschreven blunders niet voor een derde keer veroorloven!

Zanderij Crailoo (Hilversum)

Toen we bij deze wand arriveerden om hem voor het broedseizoen op orde te brengen, bleek dat onverlaten de betonelementen hadden beklad met graffiti. Dit heeft het Goois Natuurreservaat, als eigenaar van de wand, grotendeels kunnen laten verwijderen. De populatie in de kunstwand van de voormalige zanderij was met 58 bezette nestgangen bijna vijf keer zo groot als in 2020, toen er slechts 12 paren broedden.

Figuur 3. Aantal terugvangsten bij Cito Horstermeer van al eerder geringde Oeverzwaluwen met ringlocatie en ringjaar.

Ringjaar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zelfde kolonie		1	2	4	18	40	76
Kiefkampen (Naarden)			1			15	
Haarrijnseplas (Utrecht)			1	1	4	5	4
Almere	1		1			2	
Raboes (Eemnes)					1		
Ooievaarsplas (Lelystad)					1		
Rijswijk (Gelderland)					1		
RWZI Wolfskamer (Huizen)						1	
Oud Valkeveen						3	
Heembeton (Lelystad)						1	
Zanderij Crailoo						3	
Groeve Oostermeent (Blaricum)						1	

Figuur 4. Aantal terugvangsten bij de RWZI Wolfskamer van al eerder geringde Oeverzwaluwen met ringlocatie en ringjaar.

Ringjaar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zelfde kolonie				1	1	1	4	
Cito Horstermeer	1						3	
Raboes Eemnes			1					
Groeve Oostermeent					1			6
Zanderij Crailoo						1		
Almere						2	1	
Oud Valkeveen							2	

Zanderij Crailoo 2021, graffiti op de kunstwand | Engbert van Oort

Figuur 5. Aantal terugvangsten in de Zanderij Crailoo van al eerder geringde Oeverzwaluwen met ringlocatie en ringjaar.

Ringjaar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Zelfde kolonie						3	
Cito Horstermeer				1		1	
RWZI Wolfskamer					2	2	
Haarrijnseplas Utrecht					1	1	
Kiefkampen						5	
Heembeton Lelystad						1	

Figuur 6. Aantal terugvangsten in de Groeve Oostermeent van al eerder geringde Oeverzwaluwen met ringlocatie en ringjaar.

Herkomst	Aantal terugvangsten							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Totaal
Zelfde kolonie			1	2	2	5	1	34
Almere					1		1	
Cito Horstermeer	1			1		2	5	
Oostdijk Naarden					1			
Ooievaarsplas Lelystad					1			
Raboes Eemnes						1		
Haarrijnseplas Utrecht						1		
RWZI Wolfskamer						1	12	
Zanderij Crailoo						1	1	1
Kiefkampen							5	
Oud Valkeveen							1	
Kamperhoek Dronten								1
Heembeton Lelystad						1		

Oeverzwaluwkolonie Kiefkampen, juli 2018 | Ruud den Hartog

Vanaf 2017 met 82 paren, was er een continue afname, die hopelijk nu tot stilstand is gekomen. De oorzaak van de daling is nooit gevonden.

RWZI Wolfskamer (Huizen)

Een lichte achteruitgang in de bezetting van de kunstwand dit jaar naar 93 paren, maar nog altijd op het niveau van de laatste drie jaar. In 2018 kwamen 44 paren tot broeden, nadat er in het jaar daarvoor nog 82 huisden. Merkwaardig die sterke schommelingen.

Groeve Oostermeent (Blaricum)

In de zandwanden van de groeve, een voormalige zandafgraving, waren twee van de drie wanden bewoond en die waren samen goed voor 205 nesten. Een topprestatie en wel even wat anders dan het slechte resultaat van 2020, toen slechts vier paren nestelden. In de periode 2017-2020 bedroeg het gemiddelde aantal broedparen 48.

Raboes (Eemnes)

Deze lokatie heeft een kleiwand, waarvan de bezetting steile pieken en diepe dalen heeft gekend. Verantwoordelijk daarvoor waren het jaarlijkse onderhoud, maar ook uitdroging, waardoor de wand keihard en voor Oeverzwaluwen ondoordringbaar was. De gouden tijden met in 2017 zo'n 253 en in 2019 120 paren zijn voorbij. De voornaamste oorzaak ligt bij het onderhoud dat achterwege is gebleven sinds 2020. Dit na een conflict tussen de eigenaar van de aanliggende handelsonderneming, die tot dan toe met een machine de wand afschraapte, en Natuurmonumenten. Laatstgenoemde kreeg vanaf dat jaar het beheer over het gebied.

Op 20 april 2021 is een controle uitgevoerd en zijn veel oude nestgaten gevonden. De wand was voor een deel ingestort. Er zijn toen circa 60 rondvliegende Oeverzwaluwen gesignaleerd. Bij een volgend bezoek op 29 mei waren er helaas nog slechts enkele. De wand was op die datum nog verder afgekalfd. Omdat inmiddels was geconstateerd dat er dicht bij de wand op een recent ingezaaid grasland broedgevallen waren van een Bontbekplevier en een Kleine Plevier is er overleg geweest met Natuurmonumenten. Dit leidde tot het besluit dat er alleen

met de nodige voorzorgen gekeken en geteld mocht worden. Ringonderzoek was niet toegestaan om verstoring van de plevierenbroedsels te voorkomen. Op 8 juli was er nogmaals een bezoek, evenals op 12 juli. Op laatstgenoemde datum foerageerden vier Oeverzwaluwen voor een wand met 26 nestopeningen, waarbij verse slijtsporen van in- en uitvliegen duiden op frequent gebruik. Gelukkig dus toch nog enige bewoning. Samen met de beheerder is er inmiddels overlegd over het toekomstige beheer en de mogelijkheden voor ringonderzoek.

Onbewoonde kolonies

Golfbaan Naarderbos

Al jaren bevindt zich aan de rand van de golfbaan een miniwandje. Het is nooit een succes geweest door de besloten ligging, de geringe af- en aanvliegmogelijkheden en het overgroeid raken in het broedseizoen (zie foto in De Korhaan 54(4): 24). Alleen in 2019 is daar gebroed in een kleine 'kolonie', die uit slechts drie paren bestond. Er was geen beginnen aan om het wandje vrij te houden van de telkens snel oprukkende overhangende begroeiing. Bij aankomst op 23 maart 2021 was opnieuw te zien dat het vechten tegen de bierkaai was. Gelukkig was evenals vorig jaar wel weer een paartje IJsvogels aanwezig. Redenen genoeg om het oeverzwaluwenonderzoek op deze plek te beëindigen. Mogelijk dient zich nog een nieuwe en betere kans aan bij de herinrichting van de golfbaan.

Kiefkampen (Naarden)

De kolonie herbergde dit jaar geen broedparen, tegen 120 in 2020, terwijl de zandwand al voor aankomst van de Oeverzwaluwen in gereedheid was gebracht. Merkwaardig is dat er in 2019 ook al broedparen ontbraken. In de jaren daarvoor was de bezetting goed met 86 paren in 2018 en 48 paren in 2017.

Hilversumse Bovenmeent

Het blijft tobben met deze zandwand. Ook nu waren er weer geen broedparen. Het probleem werd al in 2016 geschetst: ieder jaar raakt de wand helemaal met kruiden begroeid, ook al is de wand geschoond voor het broedseizoen. De vrijwilligers raakten gedemotiveerd. Echter

er is hoop! Door Natuurmonumenten zijn voorbereidingen in gang gezet voor een herinrichting van de meent. Daarbij wordt ook gedacht om vrijgekomen grond te gebruiken voor een intensieve renovatie van de oeverzwaluwenwand. Er is ons gevraagd hierover mee te denken. Bij de boerderij van de familie Bon nestelde een aantal paren in een zandhoop. De eigenaar gaf aan dat niemand mocht weten dat er Oeverzwaluwen op broedden. Er mocht niet geteld worden en het aantal broedparen is daardoor niet bekend. De consequentie was dat er ook geen ringonderzoek kon worden gedaan.

Ringonderzoek

Er is op vier locaties ringonderzoek uitgevoerd (figuur 2). In figuur 1 echter worden zes bewoonde kolonies genoemd. Bij de locatie Oostdijk is wel een vangpoging gedaan, hetgeen slechts één

exemplaar opleverde. Daarna is er niet meer gevangen. Tijdens de vangsessie voor ringonderzoek bij Cito Horstermeer op 8 juli was er een Boomvalk op jacht bij de kolonie. Van Boomvalken is bekend dat zij zich graag ophouden bij oeverzwaluwenkolonies. Het zijn voor hen permanent en geconcentreerd aanwezige voedselbronnen met een grote kans op jachtsucces.

Literatuur

- Jonkers, D.A., 2021. Broedkolonies van Oeverzwaluwen tussen Vecht en Eem in 2021. De Korhaan 54(4): 22-25.

Groeve Oostermeent, 28 augustus 2020, juveniele Oeverzwaluw wordt gevoerd | Jurriën Uiterwijk

Kiefkampen, juli 2018, de gevangen Oeverzwaluwen worden gewogen, gemeten en geringd | Bert van de Broek